

№ 44 (397)
Лістапад 2011 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

➔ **Рэстаўрацыя: банкіры сталі валанцёрамі** – *стар. 3*

➔ **Асоба: калі Настаўнік уваходзіць у жыццё** – *стар. 4 і 7*

➔ **Памяць: маніторынг старых пахаванняў** – *стар. 5*

Днямі Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа адсвяткаваў 85-годдзе

«Мой любімы Рагачоў»

Пад такой назвай выйшаў з друку фотаальбом, які расказвае пра гісторыю, справы і людзей горада Рагачова і раёна. У выдатна аформленай кнізе змешчаны амаль сто фотаздымкаў і шмат дакументальнага матэрыялу. Выданне адкрываецца прывітальным словам старшыні Рагачоўскага раённага выканаўчага камітэта Віктара Банчука – добрым словам роднаму краю, яго працалюбівым, мужным людзям. Змешчаныя карта Рагачоўшчыны, звесткі аб геаграфічным становішчы, выявы герба і сцяга, гімн горада Рагачова, пазначаныя асобы, якія праславілі горад і раён, – Героі Савецкага Саюза і Героі Сацыялістычнай Працы, выкладзеная храналогія найважных гістарычных падзеяў краю.

Значная частка матэрыялаў прысвечаная сучаснасці: расказваецца аб развіцці прамысловасці, сельскай гаспадаркі, будаўнічай галіны, адукацыі, аховы здароўя, культуры, фізічнай культуры, спорту і турызму, сацыяльнай абароны, гандлю і іншых галінаў.

Фотаальбом падрыхтаваны калектывам журналістаў і фотамайстроў рэдакцыяў газетаў «Свабоднае слова» (Рагачоў) і «Гомельская праўда» (Гомель), надрукаваны ў мінскай друкарні ZIMALETTO накладам 1 000 асобнікаў. Гэтае каштоўнае выданне многім дапаможа ў працы і вучобе, пашырыць круггляд жыхароў і гасцей рэгіёну.

Міхась КАВАЛЁЎ,
г. Рагачоў

На фота: замак каралевы Боны ў Рагачове (пач. XX ст.)

На тым тыдні...

✓ **16 лістапада** Віцебскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей адзначыў **Дзень Беларускай лялькі**. Хаця гэтае свята і адзначаецца (па ініцыятыве музейшчыкаў, з 2010 г.) 14 лістапада, але гэты перанос не сапсаваў мерапрыемства. Вытокі ж свята дайшлі да нас са старажытных часоў (лялечныя забаўкі, што праводзіліся нашымі продкамі), адноўленае аматарамі беларускай народнай лялькі. Пад час мерапрыемства можна было пачуць лекцыю, прысвечаную тэме беларускай народнай лялькі з тканіны, паўдзельнічаць у конкурсах і майстар-класах па яе вырабе. Мерапрыемства праводзіла студэнтка філалагічнага факультэта БДУ Аўгенія Захарчанка.

✓ У Варшаве **17 лістапада** прайшло адкрыццё **Культурнага цэнтра Беларусі (вул. Крулеўны Марысенкі, 66)**. На цырымоніі ў будынку цэнтра бралі ўдзел прадстаўнікі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, пасольства нашай краіны ў Польшчы, Беларускага фонду культуры, а таксама дыпламаты, акрэдытаваныя ў Поль-

шчы, прадстаўнікі аддзяленняў Таварыства «Польшча – Беларусь», беларускай дыяспары ў суседняй краіне і грамадскасць сталіцы. Новая ўстанова будзе садзейнічаць больш шырокаму прадстаўленню нашай культуры ў краіне-суседцы, рэалізацыі творчых праектаў, пашырэнню супрацоўніцтва паміж вядучымі ўстановамі адукацыі і культуры, творчымі калектывамі і грамадскімі аб'яднаннямі дзяржаваў. Праца будзе накіраваная і на падтрымку дзейнасці беларусаў Польшчы.

✓ **17 лістапада** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася імпрэза **«Аўтарцы "Скрыпкі беларускай"»**, прымеркаваная да 135-годдзя Алаізы Сцяпанавы Пашкевіч (Цёткі). У вечарыне бралі ўдзел пісьменніца, літаратуразнаўца Лідзія Арабей, пісьменніца Алена Масла, галоўны рэдактар часопіса «Маладосць» Таццяна Сівец, галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Уладзімір Ліпскі, загадчыца бібліятэкі № 15 імя Цёткі Рэгіна Багамолава, а таксама студэнты і выкладчыкі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

падпісныя індэкссы:
індывідуальны - 63310, вядомасны - 633101

Выстаўка хараства роднай прыроды

У краязнаўчым музеі Асіповічаў прайшла выстаўка карцінаў мастака Яўгена Зімніцкага.

Яўген Віктаравіч нарадзіўся ў вёсцы Дубіцкая Слабада Мінскага раёна ў 1961 годзе. Першыя дзесяць гадоў ён правёў у бабулінай хаце ў вёсцы Ляжнёўка Магілёўскага раёна. Цяпер Яўген Віктаравіч з цяплынёй узгадвае сваё ранняе дзяцінства і лічыць, што менавіта там ён сфарміраваўся як асоба.

Потым маці мастака, настаўніцу нямецкай мовы, перавялі ў вёску Шчомысліца непадалёк Мінска. Тут Яўген Віктаравіч жыве і сёння.

Прыклад творчасці ў сям'і Зімніцкіх падаваў бацька. Ён быў майстра на ўсе рукі – стаяр, цяляр, займаўся і жывапісам – «дзеля душы». Маленькі Жэня ўзрос сярод пахаў фарбы і драўніны. Пасля заканчэння васьмігодкі ён паступіў у Мінскі архітэктурны тэхнікум. Хлопцу з не вельмі багатай сям'і хацелася працы з цвёрдым заробкам, да таго ж для паступлення трэба было вытрымліваць іспыт па малюнку – а ў сваіх здольнасцях Жэня і тады быў упэўнены. З педагогаў Яўген Віктаравіч асабліва запомніў Яўгена

на Уладзіміравіча Санько, які тады прапаноўваў юнаку перавесціся ў мастацкае вучылішча. Аднак не давялося, як цяпер гаворыць мастак, – не хапіла настойлівасці.

Пасля тэхнікума была вайсковая служба на Далёкім Усходзе – лепшыя гады жыцця, мяркуюе Я. Зімніцкі. Адслужыўшы, хлопец уладкоўваецца мастаком-афарміцелем спачатку ў родны калгас, а потым – і ў Мінск на «Інтэграл». Увесь час, які заставаўся ад выканання абавязкаў афарміцеля, быў прысвечаны жывапісу і малюнку. Нават адпачынак ён браў восенню – каб маляваць. Некаторы час пасля «Інтэграла» працаваў у студыі

аматарскай творчасці і ў тэатры імя Янкі Купалы. І вось ужо шмат гадоў зарабляе на жыццё выключна мастацтвам.

Яўген Зімніцкі прытрымліваецца рэалістычнага накірунку, як ён сам дэкларуе: «Я іду ад жыцця». Аднак Яўген Віктаравіч не адхіляе і пэўныя элементы экспрэсіянізму. Напрыклад, у карцінах «Сакавік», «Красавік», «Вечар у вёсцы» мастак выкарыстоўвае яркія чырвоныя і сінія колеры, што разам з пэўнай пабудовай вобразаў надае ўсяму палатну пэўную казачнасць.

Асноўныя жанры, у якіх працуе мастак, – пейзаж і на-

цюрморт, што добра бачна па прадстаўленых на выставе працах. Улюбёны матыў для Я. Зімніцкага-мастака – гэта родныя краявіды, а ўлюбёныя поры года – позняя восень і ранняя вясна. У сувязі з гэтым і асноўныя гамы колераў – ад жоўтага да зялёнага і ад блакітнага да фіялетавага. Трэба адзначыць, што на выстаўцы прысутнічае і лета («Вечар на хутары»), і зіма («Першы снег», «Зіма», «Зіма ў вёсцы», «Пейзаж з сарокай»). Прырода ў Я. Зімніцкага ў асноўным ціхмяная, туманна-задуманая, без кантрастаў і рэзкіх пераходаў колеру. Усё абагульнена і прыглушана.

Мастак не хавае, што не вывучаў адмыслова розныя тэхнічныя прыёмы выканання жывапісных працаў. Тым не менш, заўважнае валоданне некаторымі спосабамі канцэнтрацыі ўвагі гледача. Мастак кампануе вобразы ў майстарні – дзеля таго, каб лепей перадаць свае пачуцці і думкі. Часам, як кажа аўтар, з'яўляецца жаданне перарабіць ўжо скончаны твор – і тады карціна без залішніх сумненняў перарабляецца.

Як асабліваць творчага метаду Я. Зімніцкага-пейзажыста можна адзначыць яшчэ і жаданне працаваць «у кантражурі» – супраць крыніцы

святла («Вечар у садзе», «Асенні ранак», «Вечар у правінцыі», «Вясенні вечар», «Адліга»).

Як і шмат іншых мастакоў, герой нашай публікацыі захапляецца старажытнай архітэктурай, відамі старых гарадоў. Я. Зімніцкі ніколі не жыў ні ў адным з гэтых гарадоў, але ж тым не менш у яго ёсць серыя палотнаў пад агульнай назвай «Стары горад». Гледачу гэтыя творы могуць нагадаць і Рыгу, і Вільню, і Прагу, аднак усе гарадскія пейзажы, як і пейзажы прыроды, сканструяваныя самім мастаком.

Нацюрморты Я. Зімніцкага прадстаўлены ў асноўным выявамі кветак. Назвы гавораць самі за сябе: «Жоўты букет», «Белыя піёны», «Без залатым фоне», «Палявыя кветкі» і г.д. Тут можна ўбачыць тую ж манеру выканання, што і ў пейзажах: абагульненыя колеры і формы, прыглушанае, «вячэрняе» святло. Таксама адзначым, што ў нацюрмортах, як правіла, адсутнічаюць якія-небудзь прадметы і аксесуары, якія б маглі адцягнуць увагу гледача.

На заканчэнне трэба дадаць, што выстаўка ў Асіповічах раскрывае творчасць Яўгена Зімніцкага як сталага самастойнага аўтара, які мае свой уласны погляд на гэты свет і на сваё месца ў гэтым свеце.

Юрый КЛЕВАНЕЦ

Падпісання на «Краязнаўчую газету»
можна ў кожным паштовым аддзяленні краіны

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

9 740 руб.
29 220 руб.
58 440 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

9 983 руб.
29 949 руб.
59 898 руб.

Кнігі – лепшыя сябры і дарадцы

Наглядзячы на высокі тэхнічны прагрэс, кнігі па-ранейшаму сёння запатрабаваныя і лічацца асноўным духоўным набыткам для кожнай сям'і. Бо без кніг, як і без вады, не пражыць на свеце. Яны – лепшыя сябры і дарадцы для ўсіх чытачоў, незалежна ад сацыяльнага становішча, прафесіі, адукацыі.

Гэта засведчыла і загадчыца аддзела абслугоўвання першых-пятых класаў Гомельскай універсальнай абласной бібліятэкі Надзея Мельнікава. Менавіта ў гэтым дзіцячым аддзеле налічваецца больш за дзве тысячы чытачоў. Колькасць маленькіх наведнікаў пастаянна папаўняецца. І не дзіўна! Цікаваць іх добра аформленыя кніжныя выстаўкі, сустрэчы з мясцовымі пісьменнікамі, якія рэгулярна выступаюць перад школьнікамі малодшых класаў. Цёпла віталі маленькія чытачы Васіля Ткачова, Яўгена Калашнікава і іншых.

Як звычайна, такія мерапрыемствы пакідаюць добры след у памяці школьнікаў, бо потым яны імкнуцца больш чытаць беларускіх аўтараў. Асабліва даспадобы прыйшліся дзяўчынкам і хлопчыкам змястоўныя агляды мастацкай літаратуры, знаёмствы з гісторыяй Беларусі і роднага горада. Такія мерапрыемствы добра праводзяць бібліятэкары Наталля Нікіціна, Валянціна Лук'янава, Вольга Стацэнка і Юлія Дуброва.

Наперадзе ў дружнага калектыву шмат планаў, якія абавязкова трэба выканаць. Да прыкладу, хутка мяркуюць наладзіць літаратурны конкурс, прысвечаны роднаму гораду. Для пераможцаў ужо рыхтуюцца падарункі і сувеніры.

Ганна АТРОШЧАНКА
Фота аўтара

Ф.СП-1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету 63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Колькасць камплектаў

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА

на газету

63320

(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____руб.	Колькасць камплектаў
	пераад-расоўкі	_____руб.	

на 20 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды

(паштовы індэкс)

(адрас)

Каму

(прозвішча, ініцыялы)

Супрацоўнікі «Прыёрбанка» з кіраўніком валанцёрскай групы Я. Леаньковым

З 2009 года ААТ «Прыёрбанк» рэгулярна аказвае спонсарскую дапамогу рэстаўрацыі на Любчанскім замку. Без яго падтрымкі праца вялася б значна марудней. А летась дзякуючы банку было выканана больш працаў, чым за ўсе мінулыя гады разам узятыя. Аднак «Прыёрбанк» спрыяе рэстаўрацыі не толькі грашымі. Сёлета напрыканцы кастрычніка супрацоўнікі банка тут арганізавалі суботнік.

Яны прызнаваліся потым, што калі даведаліся пра суботнік, многія сумняваліся, ці варта праводзіць свае выхадныя такім чынам – дома чакаюць сем'і, справы, ды і проста хочацца адпачыць. Аднак пасля таго, як пабачылі з вакна аўтобуса любчанскія краявіды, – усе сумневы зніклі. Вось што гаворыць пра свой прыезд эканаміст Франц Ліс:

– Гэта нашмат лепш, чым проста адпачыць у вы-

хадныя дома. Тым больш, калі ёсць магчымасць пабыць на прыродзе. У гэтай проста будаўнічай працы, якой мы зараз займаемся, ёсць нешта высокароднае. Мы, працаўнікі банка, з цікавасцю сочым за тым, як адбываецца рэстаўрацыя. У Беларусі ёсць шмат архітэктурных помнікаў, якімі мы павінны ганарыцца, аднак мне не падабаецца той стан, у якім яны знаходзяцца. Вельмі прыемна, што нашае

А вы прыедзьце ў Любчу

кіраўніцтва вырашыла аказваць падтрымку фонду «Любчанскі замак». Але толькі твой асабісты ўдзел дае зразумець значнасць гэтай справы. Я не архітэктар, аднак таксама хачу зрабіць нешта добрае, каб палепшыць сітуацыю. Мне асабіста прыемна зрабіць свой унёсак у аднаўленне гістарычнай спадчыны. Мае сябры вучацца на гістафаку, у мяне ж няма часу даведацца пра ўсе падрабязнасці мінулага. Аднак і на аматарскім узроўні гэта захапляе.

Любча ашаламляе сваёй прыгажосцю: старажытныя муры замка, шаты велічных паркавых дрэваў, магутны Нёман, што цячэ побач... Быў бы час, я б застаўся на большы тэрмін. Гэта цяжка патлумачыць словамі... Пасля працы ў офісе тут пачынаеш глядзець на рэчы іншымі вачыма.

Разам з супрацоўнікамі «Прыёрбанка» завіталі і валанцёры фонду «Любчанскі замак», якія працуюць тут рэгулярна. Таксама прыехаў спецыяліст у галіне рэстаўрацыі, прафесар БНТУ, удзельнік распрацоўкі праекта аднаўлення замка Уладзімір Трацэўскі.

За суботнік паспелі зрабіць шмат працы. Маладыя архітэктары разам з У. Трацэўскім праводзілі дадатковыя даследаванні замка, узгаднілі дэталі праекта рэстаўрацыі. Супрацоўнікі банка і іншыя валанцёры пачысцілі і пераклалі ў сухое месца дубовыя дошкі, габялявалі драўніну, што пойдзе на ўнутраную аддзелку Кутняй вежы, прыбралі і ўпарадкавалі тэрыторыю замка, пілавалі на тартаку лес. Таксама транспартавалі будаўнічыя матэрыялы (цэглу, дахоўку), прыбіралі будаўнічае смецце, насклі дровы, неабходныя на зіму для ацяплення вежы, працягвалі працу па інвентарызацыі ліпавага парку вакол замка.

Супольная праца аб'яднала ўдзельнікаў рэстаўрацыі, і яны адчулі сябе адной сапраўднай камандай. Гэта-

У. Трацэўскі і З. Савельеў

му спрыялі невялікія агульны перапынкі на гарачую капусту і гарбату. Усе пагадзіліся, што гэты суботнік, вядома, не апошні, і добра было б прыехаць яшчэ са сваімі калегамі і нават сем'ямі.

Працу скончылі, калі сцямянела, аднак настрой быў выдатны. На развітанне кіраўнік фонду «Любчанскі замак» Іван Пячынскі падзякаваў за добрую працу ўсім удзельнікам суботніка, і асабліва супрацоўнікам «Прыёрбанка» С. Сушкевіч, Ф. Лісу, А. Раманчуку, Т. Амнуэль і С. Гульковіч.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ

Слуцк з асаблівых гарадоў Міншчыны, бо мае за плячыма адметную, насычаную вялікімі падзеямі, гісторыю.

А ў мінскім выдавецтве «Літаратура і Мастацтва» пабачыў свет фотаальбом «Слуцк: падарожжа ў часе». Болей як 200 старых паштовак, фотаздымкаў прадстаўлены пад адной вокладкай маляўнічага выдання. Падрыхтоўку ілюстрацыяў да друку ажыццявіў вядомы фотамайстар У. Суцягін. У стварэнні кнігі прыняў удзел вялікі калектыў дасведчаных знаўцаў слускай даўніны на чале з дырэктарам краязнаўчага музея Наталляй Серык (яна ж складальнік і аўтар грунтоўнага ўступнага артыкула).

У выданні выкарыстаныя гістарычныя фатаграфіі і паштоўкі з архіваў Слуцкага краязнаўчага музея, Капыльскага краязнаўчага музея, Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Цэнтра па рэгенерацыі гісторыкакультурных ландшафтаў і тэрыторыяў, Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотафонадакументаў, бібліятэкі Віленскага ўніверсітэта, многіх іншых устаноў. З прадмовай да выдання выступіў дырэктар

ААТ «Слуцкі цукроварафінадны камбінат» Мікалай Пруднік (прадпрыемства – фундатар праекта): «Галоўная мэта стварэння фотаальбома, які вы трымаеце ў руках, – выклікаць у людзей цікавасць да гісторыі нашага горада». Нельга не пагадзіцца з Мікалаем Паўлавічам. Сапраўды, перагортваеш старонкі кнігі «Слуцк: падарожжа ў часе» і насычаешся ўнікальнай вобразнай інфармацыяй, крочыш па вуліцах горада, наноў спасцігаеш яго далёкае і блізкае мінулае. Старыя паштоўкі дапаўняюць старыя фотаздымкі. Чытач, угледзеўшыся ў многія выявы, атрымае не толькі інфармацыйны ўрок ведаў пра Слуцк, але і ўзбагаціцца эмацыйна, духоўна.

У ранейшых выданнях пра Слуцкі край большасць з гэтых выяваў вы не знойдзеце. Цікава адлюстраваная сацыяльная гісторыя краю.

Здымкі, прысвечаныя сядзібам багатых сялянцаў, дапаўняюць партрэты случчанаў пачатку XX стагоддзя. Песенніца з вёскі Серагі, жанчына, якая пляце лапці, беларуска-маладзіца з вёскі Лучнікі, сям'я Барысавец-Зайневічаў з вёскі Бранава – гэта ж нашыя прашчурны! Здымкі настолькі выразныя, што, несумненна, хтосьці ў абліччах іх герояў пазнае сваіх продкаў. Многія ілюстрацыі нагадваюць пра тое, што Слуцк заўжды знаходзіўся ў цэнтры культурнага, асветніцкага жыцця Міншчыны, усёй Беларусі, што адсюль родам шмат хто са славетных сыноў і дачок Айчыны. Здымак з 1932 года прадстаўляе Героя Сацыялістычнай Працы С.А. Косберга ў коле сваёй сям'і. А вось унікальная картка з асабістай справы слускага фатографа Саміра Львовіча Юхніна (1927 год). Якраз ён з'яўляецца аўтарам істотнай коль-

касці фотаздымкаў, чые рэпрадукцыі ўпрыгожваюць альбом. Імя Саміра Юхніна было добра вядома ў Слуцку на пачатку XX стагоддзя. Гэты майстар прыехаў у горад з Віцебска ў 1896 годзе. Тады ж і адчыніў дзверы яго фотасалон. Слуцкі фатограф выпусціў серыю паштовак, прысвечаных гораду. У 1907 годзе выстаўляў свае працы ў бельгійскім Антверпене. Здымкі нашага земляка былі адзначаны залатым медалём. У 1927 годзе С. Юхніна арыштавалі і выслалі ва Уладзімірскую вобласць.

Дастойнае месца ў фотаальбоме займае грунтоўны артыкул Наталлі Серык «Падарожжа ў часе». Аўтар звяртаецца да гісторыі фатаграфічнай справы ў Беларусі, лаканічна і ёміста паказвае гісторыю Слуцка праз дакументальныя ілюстрацыі, што дайшлі да нашага часу. Дзякуючы менавіта такому артыкулу, напісанаму з выкарыстаннем многіх крыніцаў, пабудаванаму ў суадносінах з размяшчэннем у кнізе паштовак і фотаздымкаў, альбом успрымаецца як выдатны падручнік па краязнаўстве.

Мікола МІРШЧЫНА

Як нараджалася гісторыя...

Маё жыццё склалася так, што за дзесяць гадоў навучання ў сярэдняй школе я памянла восем школаў – бацька быў вайсковец, і таму нашая сям'я неаднаразова пераязджала з месца на месца. Музыкальных школаў у мяне было тры, спартыўных – дзве, музыкальных вучэльняў – дзве, і толькі з кансерваторыяй і аспірантурай мне пашчасціла (ў тым сэнсе, што не трэба было мяняць іх).

Рыхтуючы гэты матэрыял, прысвечаны асобе настаўніка, я ўзялася падлічыць, колькі ж настаўнікаў было ў маім жыцці і хто з іх адыграў у ім такую ролю, каб запомніцца назаўсёды, каму і зараз мне хацелася б сказаць «дзякуй», а можа і пакланіцца. Падлікі мае аказаліся нечакана сумныя: з больш чым ста дваццаці чалавек з удзячнасцю я ўспамінаю толькі шэсць.

Ну вядома, гэта першая настаўніца. Імя ў яе было даволі складанае для вымаўлення – Людміла Эдмундаўна (прозвішча яе не памятаю). Была яна спакойнай жанчынаю паважнага веку, хадзіла заўсёды ў цёмным класічным касцюме з белай блузкай, гаварыла выразна, мяккім голасам, ніколі яго не павышаючы. Але найбольш яна запомнілася ласкавымі адносінамі асабіста да мяне ў першы ж мой школьны дзень. Здарылася так, што з-за чарговага пераезду я спазнілася ў першы клас аж на два тыдні. І ў той час, як астатнія вучні ўжо крыху ўцягнуліся ў навучальны працэс і асвоіліся ў класе, я адчувала сябе чужой і мне было проста страшна. Памятаю, як не паспеўшы яшчэ добра сесці за парту, пачула з усіх бакоў гомны шэпт: «Даставай касу, даставай касу!» Што такое «каса», я, канечне, не ведала і ад страху залілася гаручымі слязямі. І вось, як зараз бачу, падышла да мяне Людміла Эдмундаўна, абняла за плечы, паглядзіла па галаве і добрым, ласкавым голасам сказала, каб я паглядзела касу ў суседкі і вельмі проста растлумачыла, што гэта неабходнае прыстасаванне (у той час рукадзельнае) для захоўвання літараў алфавіта. Ужо да наступнага дня такую касу мне маці зрабіла, і ўсё стала добра. А Людміла Эдмундаўна ўвайшла ў маё жыццё як светлы чалавек, у нечым нават падобны на маю маці.

З настаўнікаў, якія вучылі мяне ў другім-пятым класах, я не памятаю нікога. У шостым памятаю «біялагічку» (проста «біялагічку» – без імя і прозвішча), і толькі таму, што яна мела звычку на ўроках, пакуль вучні адказвалі каля дошкі, рабіць са-

Больш, чым настаўнік

бе манікюр, а яшчэ таму, паходле школьнай пагалоскі, яна «бегае» за «фізруком».

У сёмым класе была «матэматычка» (таксама не памятаю імя і прозвішча), з якой у мяне выйшаў абсалютна нечаканы канфлікт: па алгебры і геаметрыі яна пачала мне ставіць дрэнныя адзнакі (а ва ўсіх папярэдніх школах я заўсёды вучылася толькі на «добра» і «выдатна»), і за чвэрць у мяне атрымаліся дзве «тройкі» (па пяцібальнай сістэме). Памятаю, што маці хадзіла ў школу на «разборку», настаўніца тая хутка зусім сышла са школы (відаць, і да мяне ў яе былі праблемы ў прафесійнай дзенасці).

Бадай, самае яскравае ўражанне ад маіх школьных настаўнікаў – настаўніца рускай мовы і літаратуры ў 9–10 класах. У яе было класічнае і лёгка запамінальнае імя – Марыя Іванаўна Пятрова, і яна была з тых, як цяпер разумею, рэдкіх настаўнікаў, што не проста выкладаюць свой прадмет, але і абуджаюць у вучняў стваральныя сілы, прыхвочваюць да роздуму, самастойнасці думак і ўменню адстойваць свае погляды ў спрэчках і дыскусіях. Дзякуючы яе ўплыву я вывучыла на памяць першы раздзел «Яўгенія Анегіна» А. Пушкіна. Марыя Іванаўна першая, якая стала для мяне больш, чым настаўнікам.

Паралельна заняткам у агульнаадукацыйнай школе я вучылася і ў школе музычнай. Здавалася б, хаця толькі таму, што музыку я абрала сваёй будучай прафесіяй (не без актыўнага ўплыву і нават ціску з боку маці), я павінна была б помніць сваіх музанаўнікаў. Але ж не: памятаю толькі адну з настаўніцаў па сальфеджыю – Ніну Станіславаўну Вышэмірскую, і толькі таму, што на сваіх уроках яна найбольшую ўвагу аддавала не спевам па нотах, як таго патрабаваў прадмет, а афармленню нотных сшыткаў. У школе была нават выстава «Любі свою тетрадь по сольфеджию».

Больш выразна ў душы і сэрцы замацаваліся настаўнікі, якія далі мне прафесію. У Магілёўскай музычнай вучэльні, куды я паступіла на тэарэтычнае аддзяленне, гэта былі настаўнікі Яўстратаў і Валерыян Цімонін (час сцёр з памяці іх поўныя імёны). Першы выкладаў нам му-

зычную літаратуру, другі – тэорыю музыкі, гармонію і сальфеджыю. Абодва былі высокімі прафесіяналамі, і менавіта яны заклалі вельмі трывалы падмурак майго будучага прафесіяналізму. Крыху іранічны Яўстратаў са сваёй патрабавальнасцю трымаў нас амаль што ў

3. Мажэйка

страху, аднак абаротным бокам гэтага страху было добрае веданне намі прадмету: памятаю, на другім курсе мы здавалі яму іспыт з дзевяці раніцы да чатырох гадзінаў дня, але ўсе атрымалі «выдатна».

Спадар Цімонін быў выпускніком Ленінградскай кансерваторыі і таксама віртуозна ведаў свае прадметы. Нават на лекцыях ён не развітваўся з люлькай (але, вядома ж, не курю), меў наскрозь пракуранныя невялікія вусы і бародку, а на сальфеджыю любіў выклікаць нашае захапленне тым, што свабодна спяваў нотныя творы, якія трымаў дагары нагамі. Абодва яны былі нашымі кумірамі, а ўвогуле трэба адзначыць, што ў пачатку 1960-х гадоў выкладчыцкі склад Магілёўскай музычнай вучэльні быў вельмі моцны, і ва ўстаноўе панаваў дух творчасці.

Чарговая прыступка – Беларускае дзяржаўнае кансерваторыя, дзе я сустрэла настаўніка, які канчаткова вызначыў мой прафесійны лёс. Гэта Лідзія Саулаўна Мухарынская, у дачыненні да якой паняцці Вучоны, Настаўнік, Чалавек станавіліся паняццямі з вялікай літары, былі неадрыўна звязаныя паміж сабой і цэментаваліся надзвычай моцнымі ў яе, як асобы, пачуццямі адказнасці і абавязку перад кожнай справай, за якую яна не бралася б. Пачынаючы з 1939 года, калі пасля выдатнага заканчэння Маскоўскай кансерваторыі па дзвюх спецыяльнасцях (гісторыі і тэорыі

музыкі) Лідзія Саулаўна прыехала ў Мінск, яна ў розны час вяла ў кансерваторыі курсы беларускай і рускай народнай творчасці, творчасці народаў СССР, гісторыі замежнай, рускай (дакастрычніцкі перыяд), савецкай музыкі, методыкі выкладання фальклору і музычна-гістарычных дысцыплінаў, музыказнаўчую эўрыстыку (гэты курс быў распрацаваны ёю), кіравала дыпломнікамі, аспірантамі. Усе беларускія кампазітары і музыказнаўцы, якія вучыліся ў БДК з 1939 па 1981 гады, у той ці іншай ступені з'яўляюцца вучнямі Л.С. Мухарынскай. І кожны з іх не зможа і не захоча забыць яе, бо Лідзія Саулаўна імкнулася абудзіць у сваіх вучнях прагу спазнання, выхаваць мастацкі густ і ін-

тэлігентнасць, навучыць плённа карыстацца здабытым у гады навучання. Чалавек вялікай душы і бескарыслівасці, яна падтрымлівала ў вучнях кожную іскру творчасці. А калі на яе шляху сустракаўся сапраўды таленавіты чалавек, Лідзія Саулаўна заўсёды шчыра і адкрыта падтрымлівала яго.

Менавіта дзякуючы Лідзіі Саулаўне я ўпершыню – у 1970 годзе – разам з ёю паехала ў фальклорную экспедыцыю ў в. Цясты Верхнядзвінскага раёна, і менавіта там упершыню адчула: вось дзе мая справа, вось тое, чым я хацела б займацца як прафесіянал. Ішла размова аб тым, каб паступаць да яе ў аспірантуру, але – і тут уся Лідзія Саулаўна з яе разуменнасцю і высакародствам, якіх зараз, здаецца, у людзей проста не стала – яна адчула, што і па маіх навуковых інтарэсах, і па душэўным складзе, і тыпе характару мне будзе лепш працаваць з іншым навуковым кіраўніком.

Так у маё жыццё ўвайшла Зінаіда Якаўлеўна Мажэйка – чалавек, з якім вось ужо больш за 30 гадоў мяне звязвае не толькі агульная справа, але і многія агульныя рысы характару. У адрозненне ад Лідзіі Саулаўны, якая па тыпе стаўлення да мяне была хутчэй, як маці, Зінаіда Якаўлеўна – гэта бацька, прычым бацька іншым разам і жорсткі, хаця амаль заўсёды справядлівы. Зінаіда Якаўлеўна – гэта мае ўніверсітэты і ў навуцы, і ў

жыцці: ярка таленавітая, з моцным, валявым, байцоўскім характарам, яна не аднойчы была для мяне прыкладам бескампраміснай цвёрдасці ў стаўленні да нашай навукі этнамузыкалогіі, у стасунках з людзьмі «з чарвяточынай», якім трэба супрацьстаяць на карысць справе. Яе выдатная якасць сапраўднага навукоўца – быць апанентам, умець і любіць весці дыскусію – не аднойчы, так бы мовіць, заводзіла мяне і давала такім чынам магчымасць адточваць і свае думкі, дадумвацца да нечага новага, выдаваць свежыя ідэі, больш аб'ёмным быць прадмет дыскусіі, лепш бачыць перспектыву.

Калі Зінаіда Якаўлеўна вырашыла, што я ўжо дастаткова «выспела» ў навуковым плане, яна адправіла мяне «на выпрабаванне Яўгенам Уладзіміравічам Гіпіусам» – былым навуковым кіраўніком яе кандыдацкай дысертацыі. Буду аспярожнай і ўстрымаюся ад таго, каб залічыцца ў кола яго вучняў, хаця спакуча і вельмі вялікая, бо бывала я ў Яўгена Уладзіміравіча шмат разоў і атрымала нямала найкаштоўных навуковых парадаў. Магу толькі сказаць, што мець стасункі з вучоным сусветнага маштаву, якім быў Яўген Уладзіміравіч Гіпіус, значыла для кожнага маладога этнамузыкалага ўстанаўленне высокай навуковай планкі, якую ў далейшай самастойнай працы імкнуліся не зніжаць.

Вядома, што ў ролі настаўніка могуць быць не толькі людзі са спецыяльнай педагогічнай адукацыяй. На працягу жыцця кожны з нас адчувае на сабе ўплыў выдатных асобаў з самых розных сфераў дзейнасці: культуры і мастацтва, навукі і спорту, эканомікі і палітыкі, грамадскай дзейнасці і інш. Але ў маім жыцці ёсць яшчэ адзін Настаўнік, звязаны з прафесійнай дзейнасцю, ён мае зборнае аблічча і імя яго – мае глыбокашаноўныя і дарагія таленавітыя носьбіты аўтэнтчнай традыцыйнай беларускай культуры. Ніколі не падлічвала, саколькімі з іх мяне пашчасціла сустрэцца пад час шматлікіх экспедыцыяў у розныя куткі Беларусі, але сукупнае ўздзеянне іх на мяне велізарнае. Маючы справу пераважна з жанчынамі сталага веку, я бачыла ў іх столькі жыццёвай мудрасці, столькі цярапення, дабрыні, спагадлівасці, прыроджанай інтэлігентнасці і разам з тым столькі жыццёвай цвярозасці, рэалізму, што гэтым светам, чысцінёю напаўняла і сваю душу, абапіралася на іх у моманты складаных сітуацыяў і ў сваім жыцці.

(Заканчэнне на стар. 7)

Як заповіт дзядоў

Верхнядзвіншчына – край, «усеяны ўсцяж абеліскамі». Гэта сапраўды так. На тэрыторыі раёна амаль трыста памятных мясцінаў, звязаных з трагічнымі і мужнымі старонкамі Вялікай Айчыннай вайны. Большасць з іх – помнікі на магілах ахвяраў фашызму, на месцах «вогненых» вёсак, шмат з якіх да нашага часу параслі лесам, апынуліся ў цяжкадаступных месцах. За ўсімі памятнымі мясцінамі замацаваныя шэфы – прадпрыемствы, арганізацыі, школы. Але не ўсе стаяцца аднолькава адказна да ўтрымання сваіх «аб'ектаў» у належным стане. Дапамогу раённым уладам у справе маніторынгу помнікаў аказваюць сябры Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і народнага клуба «Белыя вароны». Сёлета, як і ў мінулыя гады, напярэдадні Дзядоў былі здзейсненыя некалькі пахо-

даў да цяжкадаступных брацкіх магілаў ахвяраў фашызму. Шмат іх схавалася ў глухих Свальнянскіх лясах, дзе бежанцы полымнай Асвейшчыны шукалі паратунку ад смерці. Пад час маніторынгу былі знойдзеныя няўлічаныя магілы загінулых мірных жыхароў, закінутыя і зарослыя могілкі зніклых вёсак. Некаторыя з журботных памятак Асвейскай трагедыі былі знойдзеныя з дапамогай старых картаў, дасланых нам сябрамі з Польшчы; уважліва вывучаліся і здымкі з космасу. Дзякуючы ім, а таксама сухой восені і настойлівасці шукальнікаў, удалося прайсці праз балота Ваданоссе, сэрца якога адзначана сафіравай кропелькай азярыны. У яго наваколлі знойдзены адмеціны колішніх лагераў-схованак, мясціна і могілкі былой вёскі Ліпнягі. Гэткія ж адкрыцці чакалі і на ўскрайку балота Ганы, на берагавым

яры над рэчкай Вужыцай і ў іншых кутах, што схавалі сляды вайны.

Заклучны паход зладзілі, як і штогод, на лясны востраў сярод балота Саёўка. Частку шляху сябры клуба «Белыя вароны» адолелі на веласіпедах, а праз забалочаныя лясныя нетры прабіраліся пешкі. Магіла таямнічай Саёўкі заўсёды як наўмысна хаваецца ў глухамані, нярэдка прымушаючы гадзінамі шукаць яе. Але на гэты раз ужо ў паўзмроку хлопцы выйшлі да яе наўпрост. Пад час малення водбліск запаленай свечкі высветліў надпіс на стэле: «Яны палеглі без віны, не ад варажых куль – ахвярамі вайны...». Так была зашыфраваная жажлівая праўда аб смерці 50 мірных жыхароў, расстраляных так званымі «партызанаў». Яны палічылі ацалелых у карнай экспедыцыі змарнелых старых, жанчынаў і дзяцей... «памагатымі фашыстаў». Усіх – ад паўгадавалага дзіцяці да 80-гадовай бабулі. У спісе памятных мясцінаў гэтая магіла была пазначаная як «магіла ахвяраў вайны». Імяны іх засталіся невядомымі. Здзяйсняльнікі смяротнага «прысуду» не складалі спіса сваіх ахвяраў.

На суседнім грудку пад шатамі ялінаў зладзілі начлег каля вогнішча. Доўгая ціхая ноч падарыла час для гутарак і гульні «ў разведку» ў поўнай цемры, а затым і для сну на яловы «коўдры са сценкай» з лапніку.

Свежым днём каля магілы быў запалены сімвалічны касцёр Памяці. На зваротным

Магіла ў Саёўскім балоце

Неразгаданая магіла ў Барысове

га возера, абследавалі і сфатаграфавалі помнікі на кладах і магілах былых вёсак. На могілках былой вёскі Барысова ёсць стэла, на якой запісаныя толькі імёны: «Ніна, Соня, Федзя, Антаніна...» – усяго адзінаццаць і ўсе – без прозвішчаў. Яшчэ адна загадка мінуўшчыны. Значыць, наперадзе зноў чакае пошук. Як заповіт Дзядоў.

Антон БУБАЛА,
г. Верхнядзвінск
Фота аўтара

шляху зафіксавалі надзейныя арыенцеры ў наваколлі Свято-

Ад рэдакцыі. Няпроста далося нам раішэнне надрукаваць матэрыял Антона Бубалы аб жахлівым лёсе жыхароў Саёўкі. Добра вядома, што пад час акупацыі на беларускай зямлі пад покрывам «партызанкі» рабілі сваю чорную справу дзясяткі, а мо і сотні маленькіх і вялікіх групай звычайных бандзюгаў. Маскіруючыся пад «народных мсціўцаў», яны рабавалі людзей, забівалі няскораных. А многія потым сталі «заслужанымі ветэранамі». Паслухайце сапраўдных ветэранаў, яны яшчэ не такое раскажуць.

Каб не быць галаслоўным, канстатую, што ў Капыльскім раёне пад час вайны сам быў сведкам гвалтоўнай канфіскацыі такімі «партызанаў» маёмасці ў жонкі афіцэра Чырвонай Арміі. Яны кіраваліся выслоўем: «Вайна ўсё спіша».

Не, не спісала.

Уладзімір ГІЛЕП

Клуб «Белыя вароны» пад час маніторынгу

Леанарда-2011

3–5 лістапада адбыўся IX Нацыянальны фестываль архітэктуры «Мінск-2011». У межах фестывалю прайшло шмат мерапрыемстваў: выстаўкі, майстар-класы, навукова-практычная канферэнцыя і міжнародны конкурс праектаў маладых архітэктараў «Леанарда-2011».

Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры

прыняло актыўны ўдзел у мерапрыемствах фестывалю, асабліва ў навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай праблемам захавання помнікаў гісторыі і культуры і горадабудаўнічых комплексаў, якія склаліся гістарычна.

На конкурс «Леанарда-2011» пры падтрымцы агульнанацыянальнай кампаніі «Будзьма беларусамі» ў намінацыі «Рэстаўрацыя, рэгенерацыя, рэканструкцыя і аднаўленне аб'ектаў гісторыка-культурнай спадчыны» былі прадстаўленыя тры праекты архітэктурнай секцыі таварыства: «Эскізы праект рэгенерацыі забудовы Гістарычнага цэнтра Мінска», «Эскізы праект рэканструкцыі, рэстаўрацыі і аднаўлення правага боку вул. Гандлёвай у г. Мінску», «Эскізы праект рэканструкцыі, рэстаўрацыі і аднаўлення паўднёва-ўсходняй часткі Мінскага замчышча».

Па выніках разгляду міжнародным журы, куды ўвайшлі прадстаўнікі Германіі, Грэцыі, Ар-

Праект рэстаўрацыі правага боку вул. Гандлёвай

меніі, Расіі, Венгрыі, Літвы, Турцыі, Маўрыкія і Беларусі, «Эскізы праект рэканструкцыі, рэстаўрацыі і аднаўлення правага боку вул. Гандлёвай у г. Мінску», распрацаваны Антонам Вантухам, Андрэем Ларры, Антонам Астаповічам і Уладзімірам Папругам, перамог у вышэйна-званай намінацыі.

Праект не толькі стаў пераможцам намінацыі, ён быў адзіным беларускім праектам-пераможцам на «Леанарда», а намінацыя ў конкурсе было сем. Дарэчы, у некалькіх намінацыях перамаглі нашыя бліжэйшыя суседзі – маладыя спецыялісты з Польшчы і Літвы.

Перамога ГА «БДТАПГК» – перамога навукова-абгрунтаванага і прававага падыходу да ажыццяўлення навукова-практычных працаў на гісторыка-культурных каштоўнасцях, паказчык высокага прафесіяналізму выканання працаў грамадскім аб'яднаннем у адрозненне ад некаторых іншых праектных прадпрыемстваў.

Віншваем пераможцаў. Але застаецца пытанне: ці будзе гэты праект рэалізаваны?

Ул інф.

А. Астаповіч на конкурсе «Леанарда-2011»

Дыпломам Міжнароднага журы асноўнага конкурсу дакументальнага кіно «За яркае адлюстраванне духоўнага шляху чалавека» ўзнагароджаны фільм Галіны Адамовіч «Інакія», які на леташнім «Лістападзе» быў прадстаўлены як нацыянальная прэм'ера. «Інакія» атрымала таксама Прыз Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За гуманізм і духоўнасць у кіно» і Спецыяльны прыз Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы ў намінацыі «Разам». Дыпломам «За найлепшы фільм конкурсу маладога дакументальнага кіно» ў намінацыі «За вернасць традыцыі» ўзнагароджаны фільм рэжысёра Кацярыны Махавай «Званар». Спецыяльны прыз праекта «Драган Форум» у намінацыі «Найлепшы праект, паводле меркавання Польскай Акадэміі Дакумента» прысуджаны аўтару сцэнарыя, рэжысёру гэтай стужкі Вікторыі Колчынай, а таксама Альберту Ермакову, апэратару фільма «Знікля назаўжды». Спецыяльным прызам журы «За развіццё традыцыі кінаказкі з выкарыстаннем сучасных тэхналогіяў» адзначаны фільм «Рыжык у Залюстроўі».

Сем узнагародаў, у тым ліку Гран-пры «Золата Лістапада», атрымала Расія. Галоўнага ўзнагарода асноўнага конкурсу гультынавога кіно ад Міжнароднага журы кінематографістаў уручана фільму «Паляўнічы» – гісторыі пра каханне лесніка да асуджанай. Здымкі фільма грузінскага рэжысёра Бакура Бакурадзе праходзілі ў Пскоўскай вобласці і на тэрыторыі жаночай калоніі.

Атрымалі ўзнагароды два рэжысёры дакументальнага кіно. Міжнароднае журы асноўнага конкурсу ўручыла дыплом «За перамогу над самім сабой» фільму «Перамога» рэжысёра Аляксандра Купрына. Ён аўтар блізу 100 карцінаў, але прадстаўленая сёлета – асабліва. Яе здымкі працягваліся 11 гадоў. Фільм апавядае пра яго самога. «Была такая сітуацыя ў жыцці, калі ў мяне ўсё развальвалася. Былі "хвацкія 90-я", я дастаў камеру і пачаў здымаць тое, што асабіста са мной адбываецца, каб потым самому ў гэтым разабрацца. Гэта быў спосаб жыцця», – распавёў А. Купрын. Зразумець праблему і паспрабаваць калі не вырашыць, то хоць бы разабрацца ў ёй –

В. Аслюк

такая задача стваральніка стужкі.

Упершыню ў рамках «Лістапада» быў шырока прадстаўлены польскі кінематограф: дзевяць поўнаметражных гультынавых стужак і вялікая праграма дакументальнага кіно. Акрамя трох фільмаў, удзельнікаў конкурсных праграмаў, дэманстраваліся цыкл дакументальных стужак Інстытута Адама Міцкевіча, фільмы куратараў Міжнароднага адукацыйнага праекта «Ад светанку да змяркання» М. Лазінскага і П. Лазінскага, найлепшае кіно «Драган форум». Польскія кінематографісты правялі таксама адмысловыя семінары і кінапаказы, прысвечаныя сучаснаму дакументальнаму кінапрацэсу. На іх было што паглядзець, што паслухаць і чаму павучыцца.

Польская дакументалістыка мае належную фінансавую і інфармацыйную падтрымку дзяржавы. Узнагароды, атрыманыя польскімі кінематографістамі на XVIII «Лістападзе», не выпадковыя: Гран-пры «За найлепшы дакумен-

тальны фільм» ад Міжнароднага журы асноўнага конкурсу дакументальнага кіно («Урок аргенцінскай» рэжысёра Войчаха Староня) і дыплом «За майстэрства» (фільм «Апошні дзень лета» рэжысёра Пётры Стасіка).

Тут варта распавесці, што кожны год у Кракаве праводзіцца міжнародны фестываль дакументальнага кіно, на які дакументалістамі розных краінаў дасылаецца каля трох тысячаў фільмаў, з якіх для ўдзелу ў трох конкурсах адбіраюцца ўсяго тры сотні. Крытэрыі адбору вельмі строга. Першая ўмова – стужка не павінна быць да фестывалю нідзе паказаная. Дарэчы, у 2009 годзе ад Беларусі ў Кракаў былі дасланы 4 фільмы, у 2010-м – 3, а ў 2011-м – 8. Фестываль збірае каля 20 тысячаў гасцей. Акрамя таго, 7 тысячаў польскіх глядачоў знаёмяцца з фестывальнымі фільмамі праз інтэрнэт.

Рэжысёр Філіп Ле Те з Францыі, чый фільм «Жанчыны з шостага паверха» завяршыўся фестываль

«Лістапад»

Падводзячы вынікі фестывалю «Лістапад 2011», можна адзначыць, што на колькасці атрыманых узнагародаў (восем) безумоўным лідарам стала гаспадыня фестывалю – Беларусь. Дыпломам і прызамі адзначаныя тры нашыя дакументальныя фільмы і гультынавая стужка для дзяцей. У конкурсе дарослага гультынавога кіно Беларусь удзелу не брала, бо яго пакуль няма. Нагадаем, што летась рэкардсменам па прызах «Лістапада» была Венесуэла.

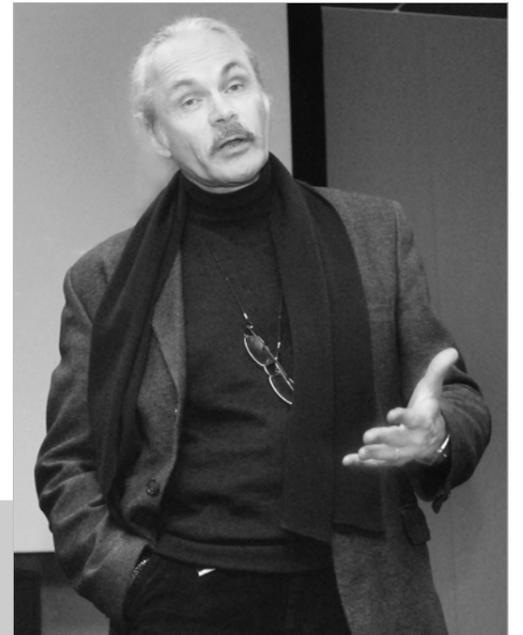
І «Кіно невядомае» ў Беларусі

Панарама беларускага дакументальнага кіно на «Лістападзе» прадстаўляла фільмы 2010–2011 гадоў Вольгі Дашук, Віктара Аслюка, Кацярыны Махавай, Галіны Адамовіч, Віталія Любецкага, Сяргея Кацёра і інш. Тэматыка большасці

В. Дашук

носіць адукацыйны і асветніцкі характар. Шэраг карцінаў прысвечаны жыццю і творчасці вядомых беларускіх творцаў і гістарычных асобаў: Тадэвуша Касцюшкі, Зоські Верас, Якуба Коласа, Уладзіміра Ка-

На панараме беларускага кіно выступае А. Карпаў

раткевіча, Валянціна Занковіча, Андрэя Макаёнка, Міхаіла Пташуга. Паказалі і кінапрацы, што распавядаюць пра адметнасці нацыянальнай культуры, пра рамёствы, народных майстроў. Дарэчы, як нацыянальная прэм'ера ў пазаконкурсным паказе дэманстраваўся фільм Віктара Аслюка «Драўляны народ» пра разьбяра па дрэве Мікалая Васільевіча Тарасюка.

Добра, што нашае дакументальнае кіно пачынае асвятляць тое, чым адметная краіна. Неабходна больш звяртацца да традыцыяў, абрадаў, народных танцаў, гультынаў, іншых жанраў і відаў фальклору. Трэба спяшацца, бо, на жаль, сыхондзяць з жыцця носьбіты аўтэнтычнай культуры. Трэба адзначыць, што з дакументальным кіно ёсць і зусім незразумелыя недарэчнасці. Як ні дзіўна, у наш час прасунутых інфармацыйных тэхналогіяў беларуская дакументалістыка мала вядомая. Трэба, каб і народ яе пабачыў – каб з фестывальных пляцовак дакументальнае кіно нарэшце ступіла на тэлебачанне і на шырокі экран кінатэатраў краіны, стала даступным і звыклым для беларускага глядача.

Галоўныя вынікі фестывалю розныя: для арганізатараў – удакладненне досведу правядзення, чарговыя крокі па папулярнасці новых стужак у постсавецкай прасторы і прасоўванню іх на міжнародным кінарынку; для кінатворцаў і кінавытворцаў – школа майстэрства, стварэння і прасоўвання фільмаў; для глядача – магчымасць дома паглядзець добрае (у тым ліку і замежнае) кіно. Галоўная ж падзея вяснянаццацігоддзя «Лістапада» – атрыманне на 2 гады акрэдытацыі Міжнароднай федэрацыі асацыяцыяў кінапрадзюсараў (FIAPF).

Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара

Зачараванне Малдовай

Гістарычна склалася так, што ў Беларусі, на скрыжаванні еўрапейскіх шляхоў, заўсёды ў згодзе жылі людзі розных нацыянальнасцяў. Сярод іх больш за 5 тысячаў чалавек – малдаване. Летась мне пашанцавала пазнаёміцца з жыхаром вёскі Баравікі, што на Койданаўшчыне, Васілём Семянюком, малдаванінам, і з яго дружнай сям’ёй. З тых часоў я шмат даведаўся аб радзіме Васіля Міхайлавіча. І калі ён прапанаваў наведзець яго Радзіму, дык гэта для мяне з’явілася прыемнай нечаканасцю. Падтрымку нашай ідэі мы знайшлі ў Надзвычайнага і Паўнамоцнага пасла Рэспублікі Малдова ў Рэспубліцы Беларусь спадара Георгія Хіарэ.

Нарэшце ў вызначаны час я, Васіль Семянюк і яго сын Дзяніс выправіліся ў няблізкае падарожжа. Пераадолеўшы каля 900 кіламетраў, вечарам мы прыехалі ў сяло, дзе жыве родная сястра Васіля Галіна Міхайлаўна разам з мужам Філіпам Іванавічам, украінцам. Тут мы пераначавалі, а раніцай наведалі невялікі, утульны раённы гарадок Брычаны, што знаходзіцца на поўначы Малдовы, амаль на самай мяжы з Украінай. Азнаёміўшыся з горадам, наведалі мэрыю, дзе нас сустрэў яе гаспадар Міхаіл Гнацюк. Ён шмат расказаў пра горад, які лічыцца адным з лепшых у Малдове па чысціні і добраўпарадкаванні. Горад Брычаны шматнацыянальны, дзе мірна жывуць і малдаване, і ўкраінцы, і рускія. Шмат у горадзе і раёне таксама беларусаў. Міхаіл Гнацюк сказаў, што

ведае некалькі беларускіх сем’яў у горадзе, якія вызначаюцца вялікай працавітасцю, сябруюць і з малдаванамі, і з украінцамі, пераймаюць ад іх усё лепшае ў звычаях. Прызнацца, нас вельмі кранулі добрыя словы пра суайчыннікаў, а таксама ўвага да нас таго ўплывовага чалавека. Напрыканцы сустрэчы М. Гнацюк падарыў нам памятнае сувеніры. Такое добрае стаўленне да нас, прадстаўнікоў Беларусі, мы сустракалі на кожным кроку нашага прабывання ў Малдове.

На наступны дзень мы прадодужылі нашае падарожжа і праз 200 кіламетраў апынуліся ў сталіцы Рэспублікі Малдова Кішыніёве, прыгожым паўднёвым горадзе, апетым Сафіяй Ратару ў вядомай песні «Мой белы горад». Кішыніёў уразіў сваім азеляненнем,

шматлікасцю гандлёвых кропак і добрымі ўсмешкамі гараджаннаў. Праз пасольства Беларусі ў Малдове я даведаўся, што на наступны дзень у будынку Бюро міжэтнічных зносінаў павінна адбыцца сустрэча Упаўнаважанага па справах рэлігіі і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь Леаніда Гулякі з прадстаўнікамі беларускай дыяспары ў Малдове. У час тэлефоннай размовы консул пасольства Беларусі ў Малдове Валеры Сысоеў запрасіў і нас у якасці гасцей на гэтую цікавую сустрэчу.

Пасяджэнне, на якім прысутнічалі прадстаўнікі беларускай дыяспары і журналісты, вяла генеральны дырэктар Бюро міжэтнічных зносінаў Алена Белякова. Леанід Гуляка расказаў аб сувязях беларускай дыяспары ў Малдове з Радзімай-Беларуссю, адказаў на шматлікія пытанні прысутных. У Кішыніёў ён прыбыў не з пустымі рукамі: прывёз кнігі беларускіх пісьменнікаў, беларускамоўныя буквары, а таксама 17 прыгожых беларускіх народных строіў. Адбылася ўрачыстая перадача гэтых каштоўных падарункаў, якія папоўняць гардэроб удзельнікаў беларускіх ансамбляў «Купалінка» і «Калыханка», што дзейнічаюць пры Беларускай Грамадзе ў Малдове.

Дзякуючы гэтай сустрэчы нам удалося пазнаёміцца з цікавымі людзьмі – урадженцамі Беларусі. Беларускаю Грамаду ў Малдове ўзначальвае навагрудчанін Юрый Статкевіч, які расказаў нам аб працы грамады і падарыў на ўспамін кнігу «Беларускія крыніцы Малдовы», а таксама дыск з фільмам аб грамадскай дзейнасці беларускай дыяспары. Вялікую асалоду атрымалі ад знаёмства з Вячаславам Ігнаценкам, які нарадзіўся ў Лоеўскім раёне, што на Гомельшчыне. Ён – выдатны мастак, яго творы ведаюць далёка за абсягамі Малдовы. З персанальнай выстаўкай сёлета ён наведваў і Мінск. Хаця ён і жыве ў Кішыніёве, але натхненне і зараз чэрпае з прыгожых прыдняпроўскіх краявідаў

Л. Гуляка перадае нацыянальныя строі

У музеі «Гвардзеец» разам з В. Вайцахавічам (у цэнтры)

сваёй Радзімы. Вячаслаў – адзін з нямногіх у кішыніўскай суполцы, хто свабодна размаўляе на беларускай мове. Некалі, пад час навучання ў Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуце, яго выкладчык Міхась Раманюк параіў яму: «Ты вясковец, таму проста павінен размаўляць са мною на мове маці». З таго часу, гаворыць Вячаслаў Ігнаценка, ён размаўляе толькі на матчынай мове. Добрую параду даў яму настаўнік Міхась Раманюк!

Прыемна было пазнаёміцца і з Генадзем Зяньковічам, які ўзначальвае асацыяцыю беларусаў Кішыніёва, а таксама з ганаровым грамадзянінам Малдовы і Кішыніёва Віктарам Вайцахавічам. Нарадзіўся Віктар Васільевіч у 1924 годзе ў вёсцы Скобраўка Пухавіцкага раёна. Ён прайшоў дарогамі Вялікай Айчыннай вайны з пер-

шага да апошняга яе дня, а ў 1945 годзе ўдзельнічаў у парадзе Перамогі на Краснай плошчы ў Маскве. Радзіма высока ацаніла яго баявыя заслугі, узнагародзіўшы 5-ю баявымі ордэнамі і многімі медалямі. Нягледзячы на свой сталы ўзрост доктар тэхнічных навук Віктар Вайцахавіч працуе выкладчыкам у Кішыніўскім аграрным універсітэце, ён актыўны сябра беларускай абшчыны Малдовы. У 1965 годзе Віктар Васільевіч стварыў у Кішыніёве клуб-музей «Гвардзеец», у якім шмат матэрыялаў аб падзеях Вялікай Айчыннай вайны, у тым ліку звыш 400 фотадакументаў ваенных часоў. Віктар Васільевіч пазнаёміў нас з музеем, расказаў шмат цікавага са сваёй біяграфіі.

Лявон ЦЕЛЕШ, фота аўтара (Заканчэнне будзе)

Фота на памяць: В. Семянюк, М. Гнацюк і Л. Целеш

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 4)

Замыкаючы кола свайго аповеду пра Настаўніка-Асобу, зноў вярнуся да школьных настаўнікаў, каб выказаць словы павагі, удзячнасці і захаплення яшчэ аднаму з іх. Як і ў любой іншай, у прафесіі настаўніка ёсць людзі-вышніні, людзі, для якіх іх дзейнасць становіцца спосабам і ладам жыцця, людзі, якія ніколі не бываюць у стане выключанасці са сваіх прафесійных справаў. Ад іх заўсёды зыходзіць асабліва энергія запалу, неаб’якавасці, яны ўмеюць не толькі слухаць, але і чуць, не толькі глядзець, але і бачыць, яны ўмеюць мысліць, выказаць думку, зразумець, даць параду. Дзеці такіх настаўнікаў адчуваюць сэрцам: у малодшых класах іх любяць неўсвядомлена, як любяць маці і бацьку, у сярэдніх і старэйшых класах да любові дадаецца ўсвядомленая павага як да дарослага разумнага сябра, аўтарытэтнага чалавека, слова якога мае вагу. У такіх стасунках на-

Больш, чым настаўнік

стаўніка і вучня важнае значэнне набывае рух насустрач адно аднаму, і тут, як гэта б ні падалося некаму дзіўным, вучань іншым разам можа стаць прыкладам для настаўніка. Разумею, што такая карціна можа паказацца залішне ідылічнай, разумею, што далёка не заўсёды водгук вучня бывае адэкватны намаганням настаўніка, і тады ўзнікае боль, горыч і хваляванне, але гэта таксама складнікі прафесіі, без якіх не можа быць сапраўднага настаўніка. У тандэме настаўнік-вучань, на мой погляд, бясспрэчна адно: калі настаўнік сам асоба, то і ў вучні ён будзе бачыць асобу, калі настаўнік, як кажуць, чалавек на сваім месцы, то і вуч-

ню ён здолее перадаць тое «разумнае, добрае, вечнае», што потым абавязкова так ці інакш скажацца ў яго жыцці.

Для мяне такім Настаўнікам у апошнія гады стала Антаніна Анатольеўна Абрамовіч, не проста Настаўнік-Асоба, але своеасаблівы эталон чалавека гэтай прафесіі, якога – і ў гэтым я перакананая – з любоўю, цеплынёй і ўдзячнасцю будуць помніць яе шматлікія вучні. І калі б мне зараз з маім жыццёвым вопытам прапанавалі выбраць першую настаўніцу, я без гаваняў назвала б настаўніцу беларускай і рускай мовы і літаратуры Мётчанскай адукацыйна-выхаваўчай сістэмы садок – сярэдняй школа Барысаўскага

А. Абрамовіч

раёна Антаніну Анатольеўну Абрамовіч.

Тамара ВАРФАЛАМЕЕВА, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН

Снежань

1 – Грамадчанка Таіса Канстанцінаўна (1951, р.п. Градзянка), крытык, літаратуразнаўца, даследчык сучаснай беларускай прозы, праблемаў беларускай крытыкі, аўтар шматлікіх навуковых працаў, у т.л. манаграфіяў, вучэбных дапаможнікаў для вышэйшай школы і даведнікаў для школьнікаў – 60 гадоў з дня нараджэння.

4 – Клікушын Рыгор Піліпавіч (1921), графік, аўтар арыгінальных шрыфтоў (рэкламных, мастацка-афарміцельскіх, дэкаратыўных), дапаможнікаў і альбомаў, стваральнік каля сотні гравюраў, творчых малюнкаў, афарміцель каля 70 кніг (творы захоўваюцца ў музеях краіны) – 90 гадоў з дня нараджэння.

5 – Маскалевіч Леанард Віктаравіч (1936, Светлагорскі р-н), заслужаны архітэктар Беларусі, які зрабіў значны ўклад у развіццё архітэктуры і горадабудаўніцтва Беларусі, пад кіраўніцтвам і пры непасрэдным удзеле якога праводзілася праца па ўдасканаленні тэрытарыяльнай арганізацыі гарадоў, павышэнні мастацка-архітэктурнага ўзроўню іх забудовы; яго праекты сталі неад'емнай часткай архітэктурнага аблічча Мінска (комплекс Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Мінскае музычнае вучылішча імя М. Глінкі, Палац Рэспублікі і інш.) – 75 гадоў з дня нараджэння.

7 – Ліцьвінка Васіль Дзмітрыевіч (1941, Столінскі р-н – 2007), фалькларыст, які займаўся збіраннем, даследаваннем, выданнем і папулярнацыяй фальклору і этнічнай культуры беларускага народа, у першую чаргу Беларускага Палесся, запісаў каля 200 000 тэкставых і 50 000 аўдыёзапісаў фальклорных матэрыялаў, аўтар 20 кніг і зборнікаў фальклору, больш за 370 навуковых, вучэбна-метадычных і навукова-папулярных друкаваных працаў – 70 гадоў з дня нараджэння.

9 – Багдановіч Максім Адамавіч (1891, Мінск – 1917), паэт, класік беларускай літаратуры, адзін са стваральнікаў беларускай літаратуры і літаратурнай мовы новага часу, на вершы якога запісаліся музычныя творы, перакладчык, літаратуразнаўца, празаік, крытык і гісторык літаратуры, імя якога названы вуліцы ва ўсіх абласных цэнтрах Беларусі, у Ніжнім Ноўгарадзе, Яраслаўлі і Ялце, школы і бібліятэкі ў розных беларускіх гарадах, працуюць музеі М. Багдановіча ў Мінску, Гродне, Яраслаўлі – 120 гадоў з дня нараджэння.

Таіса ТРАФІМАВА

Памяці Міколы Ермаловіча

*Мы йшлі па Вільні. Быў жа час!
І быў жа шлях для нас адзіны.
На ўсе пытанні меў адказ:
«І гэта ўсё – мая Радзіма...»*

*Збірай ён праўду па крупіцах,
Граніты-міфы разбурай.
Набыткі слыннага рупліўцы
Для будучыні перадай.*

*Каб мелі мы сваю дзяржаўнасць,
Нястомна працавай на знос.
Ён для гісторыі сапраўднай
Меў гонар прысвяціць свой лёс.*

*«Абэцдаршчыны» карэнні
Самахвярна высыкай
І Беларусі адраджэнне
Сыноўскім сэрцам набліжай.*

*Мінулага святы падмурак –
Дзве кнігі – вартыя тамоў!
Знайшлі у вечнасці прытулак
Пакуты, мужнасць і любоў.*

Памяці Генадзя Каханойскага

*Пагасла зорачка-зара,
Дзень патануў у змроку, –
Не стала сына-змагара,
Не вернецца далёку...*

*Ён адкрывай нам родны край,
Ад сну будзіць нас мусіў.
О, колькі б ён яшчэ сказаў
Нашчадкам Беларусі!*

*Не даскажай. Не даспявай,
Лёг «колсам на пожны»,
А ён яшчэ не дапісавы
Радочак свой апошні...*

*Вяртай з зямнога небыцця
Забутыя імёны.
Легендай мудрага жыцця
Адбуйся лёс ягоны!*

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЛЯЎНІН – сярэдневяковы верш, тое, што ляонінскі верш, ляонін. Верш, у якім асобныя паўрадкі рыфмуюцца паміж сабой (у адрозненне ад нерыфмаванага антычнага верша). У беларускай вершатворчасці танізаваны ляонінскі верш спарадчна сустракаўся ў XVII ст. З п'ямовай літаратуры ён перайшоў у фальклор. Той у сваю чаргу паўплываў на творчасць некаторых паэтаў: Я. Баршчэўскага, В. Дуніна-Марцінкевіча, М. Багдановіча, Я. Купалы і інш. У новай беларускай паэзіі – верш з рэгулярнымі ўнутранымі рыфмамі. Да такога верша асабліва часта звяртаўся Я. Купала («Касцам», «З дарогі», «За праўду»).

*Біце ж чалом тром сакалом,
хлопцы, маладзіцы!
Гэта ж кветкі з свойскай веткі
славянскай зямліцы.*
(В. Дунін-Марцінкевіч,
«Павіншаванне вайта Наума»)
*К доли, к волі гэт на полі,
Як леў, пабягу;
Спаці, ждаці ў курнай хаце
Ўжо больш не магу.*
(Я. Купала, «Думкі»)

ЛАСУН, лесавік, пушчавік – вобраз у старадаўніх павер'ях беларусаў і інш. народаў, гас-

падар лесу і лясных жывёлаў. У Беларусі яго ўяўлялі ў выглядзе старога чалавека з белым, як бяроза, тварам, з вялікімі вачыма, у зварынай шкуры, ростам з дрэва, які жыве ў лясной глушы. Ён нібыта мог паказваць грыбныя і ягдныя мясціны, наганяць у бок палюнічага лясных жывёлаў і птушак, выбіраць бортнікам месца для ўстаноўкі калодаў, а таксама прымусяць чалавека доўга блукаць па адным і тым жа месцы. Каб вярнуць таго, хто заблудзіўся, лесуна задобрывалі на скрыжаваннях лясных сцежак клалі хлеб з соллю, сала. Вобраз лесуна страціў рэлігійнае значэнне ў канцы XIX – пачатку XX ст. і сустракаецца ў беларускім фальклору (пераважна ў былічках).

ЛЯТОК – 1) адтуліна ў вулі для вылету пчолаў; 2) адтуліна ў шпакоўні, дупле; 3) адтуліна ў доменнай печы, праз якую выпускаецца метал ці шлак; 4) адтуліна ў жорнах, праз якую сыплецца мука.

ЛЯЎДАНСкі Аляксандр Мікалаевіч (29.08(10.09). – 1893, в. Юр'ева Смалявіцкага р-на – 1942) – беларускі гісторык, археолаг, кандыдат гістарычных навук (1934). Скончыў Смаленскае аддзяленне Маскоўскага археалагічнага інстытута

(1922). З 1927 г. член гісторыка-археалагічнай камісіі Інбелкульту, загадчык аддзела археалогіі Беларускага дзяржаўнага музея. З 1931 г. вучоны сакратар, загадчык секцыі археалогіі Інстытута гісторыі АН БССР, адначасова дацэнт БДУ. Арганізатар першых навуковых археалагічных экспедыцыяў па Беларусі. Зрабіў класіфікацыю гарадзішчаў жалезнага веку, вызначыў іх культурна-археалагічную прыналежнасць і арэалы археалагічных культурна-археалагічных матэрыялаў, акрэсліў асноўныя рысы матэрыяльнай культуры, гаспадаркі і патрыярхальна-радавога ладу плямёнаў, якія жылі па тэрыторыі Беларусі ў жалезным веку. Даследаваў Віцебск, Оршу, Заслаўе, Барысаў, даў першую і найбольш поўную гістарычную тапаграфію старажытнага Полацка, вывучаў яго

А. Ляўданскі

Як выжыць, калі...

Шматлікія выпадкі аварыяў паказваюць, што вельмі часта найбольшую пагрозу для людзей, што пацярпелі, уяўляе не само здарэнне, а яго наступствы, якія запраграмаваныя няправільнымі дзеяннямі, паводзінамі саміх ахвяраў. Такім чынам самыя хуткія, але бяздумныя, дзеянні могуць пагоршыць і без таго складаную сітуацыю. Напрыклад, людзі, якія патрапілі ў лавіну і цудам здолелі выбрацца з-пад снегу, шумам могуць выклікаць яшчэ большую лавіну. Панічныя ўцёкі з ачага ляснога пажару могуць справакаваць траўмы і, як наступства, зніжэнне рухомай актыўнасці.

Вельмі важна ў момант аварыі пазбавіцца ад пачуцця жаху, ацаніць сітуацыю, вызначыцца з найбольш аптымальным паводзінамі. Эмоцыі ў падобных абставінах дыкуюць прамалінейныя рашэнні, бо заснаваныя на інстынкце самазахавання. Адсоль і непазбежныя частыя памылкі.

Кожную небяспеку важна ўспрымаць не ў цэлым, а пастарацца падзяліць на некалькі частак: што пагражае ў першую чаргу, другую і далей. Пасля гэтага становіцца відавочным, што рабіць першапачаткова.

Эвакуацыю з зоны здарэння трэба праводзіць паступова. Спачатку трэба хутка дасягнуць умоўна-бяспечнага месца, дзе на працягу некалькіх хвілін адрываць абдумаць становішча, вызначыць найбольш небяспечныя зоны, маршрут руху, праверыць наяўнасць маёмасці. Затым здзейсніць пераход у гарантывана бяспечнае месца.

Каб пазбегнуць магчымай панікі ў зоне аварыі, адказныя рашэнні на сябе павінен узяць кіраўнік групы. Ён павінен ставіць дакладныя і зразумелыя для ўсіх задачы. Ні ў якім разе нельга ўступаць у дыскусіі!

Пасля таго, як пагроза знікла, варта аглядзець сябе і таварышаў, пры неабходнасці аказаць першую дапамогу.

**Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС,
г. Мінск**

старажытныя архітэктурныя помнікі (Сафійскі сабор, Спаса-Ефрасінеўская царква, Бельчыцкія храмы). Раскопваў курганы эпохі Кіеўскай Русі на тэрыторыі Беларусі, выявіў і даследаваў прыклады працы, зброю і ўпрыгожанні.

ЛЯЎКАС (ад грэч. leukos – белы) – крэйдавы грунт, прыгатаваны на жывёльным або рыбным клеі. Шырока выкарыстоўваўся ў старажытным іканапісе. У насценных размалёўках ляўкас – прыгатаваны асабліва старанна верхні слой тынку; у дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве – грунт на драўляных вырабах пад афарбоўку ці пазалоту.

У беларускім старажытным мастацтве ляўкас меў асаблівае значэнне ў іканапісе ў сувязі з традыцыйнай упрыгожваць фоны і інш. дэталі абразоў разным або аграфлёным арнаментам. Пашыраны ў культуравай скульптуры, манументальна-дэкаратыўным і дэкаратыўна-ўжытковым мастацтве. У беларускім савецкім выяўленчым мастацтве ляўкас выкарыстоўваўся ў манументальным (размалёўкі «Беларускія народныя майстры» ў будынку Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі і «Дружба народаў», у Тэатры юнага глядача ў Мінску І. Ахрэмчыка і І. Давідовіча) і станковым жывапісе («Светлы дзень» У. Зінкевіча, «Лета» В. Барабанцава, «Птушкі» У. Піменава. «Я. Купала» А. Малярэвіча і інш.), а таксама спалучалі жывапіс з разьбой па ляўкасе («Свята ўраджаю» і трыпціх «Сейбіты» В. Ціханова і інш.).